

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Venetiës van de Lage Landen

Dat Venetië al in de late Middeleeuwen een tot de verbeelding sprekende stad was, blijkt uit diverse Nederlandse aardrijkskundige namen. Al in 1381 wordt een buurt in Alkmaar Venidzen genoemd, waarop de naam van de huidige winkelstraat Fnidsen teruggaat. In Hoorn heet een in 1420 aangelegd eilandje Venidse. Waterrijke steden in de hele wereld vergelijken zichzelf graag met de archetypische kanaalstad in Noord-Italië. In Duits-

Het tegendeel is waar voor Venetië." Opmerkelijk is dat Tafur met geen woord van de 'reien' rept, de kanaaltjes van Brugge die zijn genoemd naar de rivier de Reie; het is hem alleen te doen om de economische rivaliteit tussen de twee handelsmetropolen.

Daarmee is Brugge de eerste Nederlandstalige stad die op één lijn is gesteld met Venetië. De bijnaam Venetië van het Noorden is echter van latere datum. Pas in 1827 vinden we een stadsbenaming die er enigszins op lijkt. In zijn *Verkorte geschiedenis der Nederlanden* schrijft Nicolaas van Kampen: "Echter werd de wolstapel door de Engelschen (...) naar Brugge verlegd, zijnde toen [in de veertiende eeuw – HB en NvdS] het Venetië van Nederland." Evenals Tafur ziet de historicus Van Kampen de overeenkomst tussen de twee steden nog in de handel. Vanaf de jaren zestig van de negentiende eeuw raakt de bijnaam voor Brugge in de mode in toeristische reisgidsen.

Watergrachten

In 1500 wordt Amsterdam in een anonieme stadsbeschrijving vergeleken met Venetië vanwege de moerassige ligging, die het noodzakelijk maakte beide steden op geheide palen te bouwen: "Voorts zoo is de stad Amsterdam bijnae ghelijck Venetiën uut morrassen met grooten costen opgehalet." De Florentijnse koopman-geleerde Lodovico Guicciardini schreef in zijn beschrijving van de Lage Landen (1567, Nederlandse vertaling 1612) dat wie in Amsterdam onder de grond kon kijken, een mooi bos zou zien. Guicciardini noemt als eerste Venetiës grachten als vergelijkingspunt door te stellen dat Amsterdam "overmidts [= vanwege] locht, water, geleghentheydt [= ligging], menichte ende bequaemheydt [= geschiktheid] van Watergrachten ende Canalen bykants in alle straten loopende, overmits oock meer andere oorsaecken, der stad van Venegien seer ghelijck is."

Net als bij Brugge is de bijnaam Venetië van het Noorden voor Amsterdam van latere datum. De tot dusver oudste Nederlandstalige vindplaats is een vertaling uit het Frans. In de *Avondbode* van 12 april 1839 wordt de Franse auteur Charles Didier aangehaald: "Ware het geen heilighschennis Venetië met iets anders dan met zich zelve te vergelijken, ik zou zeggen: Amsterdam is het Venetië van het Noorden. Even als de koningin der Lagunen, is de koningin der Zuiderzee op eilanden getroond en bespoeld door tallooze kanalen."

Sloot

"Alles gaat er per punter", zo werd in de *Leeuwarder Courant* in 1906 het Overijsselse dorp Giethoorn beschreven, "Hollandsch Venetië, en een der meest idyllische plekjes van Nederland." Begin twintigste eeuw was te Giethoorn het logement-café Hollandsch Venetië geopend. Al is door het nog steeds bestaande horecabedrijf de bijnaam in brede kring bekend geworden, toch ligt hier niet de oorsprong. Al in 1871 merkte de Groningse predikant Rinse Koopmans van Boekeren op: "Laat me u eerst mogen zeggen, dat Giethoorn met volkomen recht Nederlandsch Venetië wordt genoemd, daar dit dorp op ik weet niet hoeveel eilanden ligt, en zijn huizen alleen te water genaakbaar zijn."

Vanaf dat moment werd de bijnaam Venetië van het Noorden voor Nederlandse steden echt populair. Bij een onderzoek naar geografische vernoemingsnamen uit 1985 trof de Amsterdamse naamkundige Rob Rentenaar de toeristische eretitel aan voor "zowat alles wat aan een sloot ligt".

Anno 2015 is voor getergde inwoners van overspoelde binnensteden de vergelijking minder welkom. Op 16 maart jl. kopte *Het Parool* in een opiniestuk over toeristendrukke in de grachtengordel: "Nee, Amsterdam wordt geen tweede Venetië." <

Foto: Flickr / Piotr Howiecki

Giethoorn: een
Venetië van de
Lage Landen.

land wordt naar Hamburg verwezen met 'Venedig des Nordens', en in Zweden staat Stockholm bekend als 'Nordens Venedig'. Binnen ons taalgebied maken naast Amsterdam ook Brugge en Giethoorn aanspraak op de bijnaam 'Venetië van het Noorden'. Welke van deze drie Nederlandstalige steden heeft de oudste papieren, en waarop is de vergelijking gebaseerd? Een etymologische gondeltocht naar de oorsprong van een toeristische eretitel.

Koopwaar

De oudst bekende vergelijking van Brugge met Venetië is gemaakt door de Castiliaanse edelman Pero Tafur, die in 1438 Brugge, Sluis en Antwerpen aandeed. In zijn in het Spaans geschreven reisverslag (in 1874 in druk verschenen) noemt Tafur Brugge "een grote stad, heel rijk en met meer koopwaar dan waar ook ter wereld. (...) Mij lijkt het – en allen zeggen dat ook – dat veel grotere koophandel gebeurt in Brugge dan in Venetië. (...) Daar in Brugge komen alle naties van de wereld samen. (...)